

Amasya İlahiyat Dergisi – Amasya Theology Journal

ISSN 2667-7326 | e-ISSN 2667-6710

Haziran / June 2019, 12: 195-221

Câhiliye Dönemi Şairlerinden El-Efveh El-Evdî'de Fahr Teması

The Theme of Fakhr in the Works of Jahiliyyah Period Poet al-Afwah al-Awdi

Ahmet Şen

Dr. Öğr. Üyesi, Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Arap Dili ve Belağatı Anabilim Dalı
Assistant Professor, Erzincan Binali Yıldırım University, Faculty of Theology,
Department of Arabic Language and al-Balagha
ahsen5224@gmail.com

Erzincan/Türkey

orcid.org/0000-0003-4370-6962

Erdoğan Demir

Arş. Gör., Erzincan Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Arap Dili ve Belağatı Anabilim Dalı

Research Asistant, Erzincan University, Faculty of Theology, Department of Arabic Language and al-Balagha
edemir2131@gmail.com

Erzincan/TURKEY

orcid.org/0000-0003-0391-9824

Makale Bilgisi / Article Information

Makale Türü / Article Types: Araştırma Makalesi / Research Article

Geliş Tarihi / Received: 29 Ocak / January 2019

Kabul Tarihi / Accepted: 16 Mayıs / May 2019

Yayın Tarihi / Published: 20 Haziran / June 2019

Yayın Sezonu / Pub Date Season: Haziran / June

Sayı / Issue: 12 **Sayfa / Pages:** 195-221

Atıf / Cite as: Şen, Ahmet - Demir, Erdoğan. "Câhiliye Dönemi Şairlerinden El-Efveh El-Evdî'de Fahr Teması [The Theme of Fakhr in the Works of Jahiliyyah Period Poet al-Afwah al-Awdi]". *Amasya İlahiyat Dergisi-Amasya Theology Journal* 12 (June 2019): 195-221.

<https://doi.org/10.18498/amailad.579971>.

İntihal / Plagiarism: Bu makale, en az iki hakem tarafından incelendi ve intihal içermediği teyit edildi. / This article has been reviewed by at least two referees and scanned via a plagiarism software.

Copyright © Published by Amasya Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi / Amasya University, Faculty of Theology, Amasya, 05100 Turkey. All rights reserved. <https://dergipark.org.tr/amailad>

The Theme of Fakhr in the Works of Jahiliyyah Period Poet al-Afwah al-Awdi

Abstract

al-Afwah, whose real name was Salâ'a b. 'Amr b. Mâlik b. 'Avf b. al Hâris b. 'Avf b. Munabbih b. Evd b. Sa'b b. Sa'd el-'Asîre was a member of the Madhhij tribe. He lived during the late Jahiliyyah Period. He was rumored to have died in 570 or 560. The word "fakhr" means that a person cares about his past; exalts, values and prefers somebody over others; and boasts with some characteristics. As a term, "fakhr" refers to the type of poem in which the poets boast with themselves, their tribes, ancestors, lineage, beliefs, religion, sect, disposition, their literary and political prowess, talents and virtues, and even with their personal items and wealth such as swords, armors, horses, or with their long life and life experience. The opinions are divided among Arabic literature scholars regarding the acceptance of "fakhr" as a standalone theme in poetry. Afwah's "fakhr" poetry was generally based on his and his tribe's achievements in warfare and his performance in the battlefield. In such poems, Afwah describes the warriors of his tribe with reference to their horse-riding skills, sword mastery, and courage. Outside of the battle, he refers to his and his tribe's moral qualities, how he gives credit where credit is due, yet how he claims his rights even when he had to oppose strong and highborn people, how Northern Arabs were in the wrong and as a result, they were taught how to battle and how to ride horses, and how the tribe of Ewd would never take a hostile action lightly.

Summary

Al-Afwah, whose real name was Salâ'e b. 'Amr b. Mâlik b. 'Avf b. al-Hâris b. 'Avf b. Munabbih b. Evd b. Sa'b b. Sa'd el-'Asîre was a member of the Madh'hij tribe. His kunya was Abu Rebî'a. For Al-Afwah, there are also those who call al-Azdi. The poet was one of the well-known cavalrymen of the Arabs, which naturally reveals that he was a warrior. He spent most of his life in battles, in which he emerged victorious most of the time. Since he was a wise poet, the elegance of his words has survived till today. Scholars voiced many opinions regarding his poetry. Due to his choice of words and descriptions in his poems, Afwah's poems and poetry eclipsed others. Informed by his father, Ibn al-Kalbî (d. after 204/819) says, "Afwah was one of the leading and most prominent poets of the Jahiliyyah period. He was the chieftain of his tribe and commanded them in battle. His tribe loved him and followed his instructions. He was also considered one of the rulers of Arabs." Abû Hilâl al-'Askarî (d. after 400/1009) says, "Afwah was the first to liken the hooves of the horses to stones." Afwah was considered a major Arab poet. He lived during the late Jahiliyyah Period. He was rumored to have died in 570 or 560. Based on both rumors, it can be said that he lived around half a century before the Hegira. The word "fakhr" means that a person cares about his past; exalts, values and prefers somebody over others; and boasts with some characteristics. As a term, "fakhr" refers to the type of poem in which the poets boast with themselves, their tribes, ancestors, lineage, beliefs, religion, sect, disposition, their literary and political prowess, talents and virtues, and even with their personal items and wealth such as swords, armors, horses and especially camels, or with their long life and life experience. The opinions are divided among Arabic literature scholars regarding the acceptance of "fakhr" as a standalone theme in poetry. While Abû Hilal al-Askarî is discussing theme of poetry, he considers the fakhr and the dirge in the praise. On the other hand, Ibn Sallâm al-Jumahî (d. after 231/846) considers it in the basic poetry subjects; likewise, Ibn Rashiq al-Qayrawani (d. after 456/1064) also sees it as one of the main subjects of honorary poetry. Although it is frowned upon for a civilized person to praise others and especially oneself, in the moral landscape of the Jahiliyyah Period, self-praise of the poets was not opposed. Afwah's "fakhr" poetry was generally based on his and his tribe's achievements in warfare and his performance in the battlefield. In such poems, Afwah describes the warriors of his tribe with reference to their horse-riding skills, sword mastery, and courage. Outside of the battle, he refers to his and his tribe's moral qualities, how he gives credit where

credit is due, yet how he claims his rights even when he had to oppose strong and highborn people, how Northern Arabs were in the wrong and as a result, they were taught how to battle and how to ride horses, and how the tribe of Ewd would never take a hostile action lightly. The poet describes that not everybody can join and keep up with them for they are very courageous, they fought other tribes and took their women captive yet no other tribe ever took their women captive, they are determined to take revenge on Benî 'Âmir tribe, which is their enemy, they prefer paying ransom to spilling blood, those who wish to learn how his tribe attacks the enemy, should ask this to their tribe or to their enemies, they left the leaders of hostile tribes begging for food, and they have left their wives in tears. Again, when describing their battles with the Northern Arabs, Afwah speaks of his and his tribe's benevolence, generosity, and their sacrifices to protect their neighbors and he remarks that he charged into the battlefield on his horse with no fear. A major subject of the Arabic poetry in the Jahiliyyah period, "fakhr" was featured prominently in Afwah's poems. As he praises himself and his tribe, Afwah highlights virtues such as courage, benevolence, charitableness, horse-riding, and use of other weapons of war, and combat experience. Afwah reveals their outstanding achievements in their battles with Northern Arabs and the despair they have inflicted upon their enemies. In his poems, the poet also draws attention to the sites of their battles with their enemies.

Keywords: Arabic Language and Literature, Afwah, Fakhr, Jahiliyyah, Madhhij.

Câhiliye Dönemi Şairlerinden El-Efveh El-Evdî'de Fahr Teması

Öz

Asıl adı Salâ'e b. 'Amr b. Mâlik b. 'Avf b. el-Hâris b. 'Avf b. Munebbih b. Evd b. Sa'b b. Sa'd el-'Aşîre olan Efveh, Mezhic kabilesindedir. O yakın dönem Câhiliye devrinde yaşamıştır. Fahr kelimesi, sözlükte kişinin atalarını sayması, bir kimseyi başka birine kıyasla yüceltmesi, değerli görmesi, tercih etmesi, birtakım özelliklerle övünmek anlamlarına gelir. Terim olarak fahr, şairlerin kendilerinden, kabile, soy, nesep, inanç, din, mezhep ve meşreplerinden edebî ve siyasî güçleriyle şiirdeki ustalık, yetenek ve faziletlerinden, hatta kılıç, zırh, at ve özellikle deve gibi şahsi mal ve eşyalarından veya uzun ömürleriyle hayat tecrübelerinden övünerek söz ettikleri şiir türünü ifade eder. Fahrın müstakil bir şiir teması olarak kabul edilmesiyle ilgili Arap Edebiyatçıları arasında görüş farklılıkları vardır. Efveh, fahr şiirlerini genel olarak savaşlarda kendisinin ve kavminin kazandığı başarılar ve savaş meydanlarında sergilediği performans üzerine bina etmiştir. Bu tür şiirlerinde Efveh, kavminin savaşçılarının ata binme

yeteneği, kılıç kullanma becerisi ve cesaretlerine dair betimlemelerde bulunmuş, savaş dışında yine kendisinin ve kavminin sahip olduğu bazı ahlâkî nitelikleri, hak sahibine hakkını verdiğini fakat haklı olduğu durumda da muhatabı güçlü ve soylu da olsa hakkını alma kararlılığını, Kuzey Araplarının yanlış yaptığını ve bunun sonucunda kendilerine nasıl savaşılacağını, ata nasıl binileceğinin öğretildiğini ve düşmanca saldırı karşısında Evd kabilesinin asla yumuşak bir tavır takınmayacağını, zikreder.

Anahtar Kelimeler: Arap Dili ve Edebiyatı, Efveh, Fahr, Cahiliyye, Mezhic.

Giriş

Câhiliye dönemini işleyen kaynaklar, Kur'an'ın indiği ortamda Arapların yaşamına dair malumat sunmaları hasebiyle İslâmî ilimlerin tüm sahaları için ayrı bir önem taşımaktadır. Söz konusu dönemle ilgili elde edilecek bilgi için başvurulacak temel kaynaklardan biri de Cahiliye dönemi şairlerinin manzumeleridir. Bu dönemde yaşamış şairlerden biri de el-Efveh el-Evdî'dir. Makalemizde Efveh'in hayatı ve fahr temalı şiirlerine değindik.

1. el-Efveh el-Evdi'nin Hayatı ve Şairliği

Asıl adı Salâ'e b. 'Amr¹ b. Mâlik b. 'Avf b. el-Hâris b. 'Avf b. Munebbih b. Evd b. Sa'b b. Sa'd el-'Aşîre olan Efveh, Mezhic kabilesindedir. Künyesi, Ebû Rebî'a'dır.² İsmnin kelime anlamı güzel koku çıkarmak için bitkilerin üzerinde dövüldüğü geniş taş, bir çeşit havan demektir. el-Efveh el-Evdî için ayrıca el-Ezdî diyenler de vardır.³ Bunun sebebi Ezdîler ile övünmesi ve onları öven şiirler söylemesidir.⁴

¹ Ebû Muhammed Abdullâh b. Müslim b. Kuteybe ed-Dîneverî, *eş-Şi'r ve's-Şu'arâ'* (Kahire: Dâru'l-Hadîs, 2003), 1: 217; 'Ali b. Süleyman el-Ahfeş, *el-İhtiyâreyn*, nşr. Fahreddin Kabâve (Beyrut: y.y., 1999), 74.

² Ebû Muhammed Ali b. Ahmed İbn Hazm, *Cemheretu Ensâbi'l-'Arab* (Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 1983), 411.

³ Hasen b. Ahmed el-Hemedânî, *Sifatu Cezîreti'l-'Arab*, nşr. Muhammed b. 'Ali el-Ekva' el-Hûlî (San'â': Mektebetu'l-İrşâd, 1990), 176.

⁴ Yâkût b. 'Abdillâh el-Hamevî, "Dâratu'n-Nassâb", *Mu'cemu'l-Buldân* (Beyrut: Dâru Sâdır, 1995), 2: 430.

Şair Salâ'e'nin lakabı, el-Efveh'tir. Efveh أَفْوه büyük dudaklı ve dişlek manasına gelir. Dudaklarının büyük ve ön dişlerinin bu şekilde belirgin olmasından dolayı Salâ'e'ye Efveh lakabı takılmıştır.⁵

Şairin Arapların meşhur süvarilerinden biri olması, doğal olarak onun savaşçı biri olduğunu göstermektedir. Ömrünün büyük bir bölümü, genellikle zaferi ile sonuçlanan savaşlar ile geçmiştir. Onun şairliği hakkında âlimlerden çok sayıda görüş nakledilmiştir. Şiirlerinde kullandığı kelime ve tasvirlerden dolayı Efveh'in şiirleri ve şairliği diğerlerinin önüne geçirilmiştir. Kelbî (ö. 204/819) babasından rivayet ederek şöyle der: Efveh, Câhiliye şairlerinin öncülerinden ve büyüklerindendi. Kavminin efendisi ve savaşlarda kumandanlarıydı. Kavmi onu sever ve görüşlerine göre hareket ederdi. Ayrıca Arapların hakîmlerinden sayılır.⁶ Ebû Hilâl el-'Askerî (ö. 400/1009'dan sonra) ise "Hâfiri (atın toynağı) taşlara benzeten ilk kişi Efveh'tir"⁷ demiştir. Ebu'l-Ferec el-İsfahânî ise Efveh için "O Arapların Câhiliye dönemi şairlerinin en meşhurlarındandır. Şiirlerinde hikmet, binicilik ve coşku temalarını çok işlemiştir. Hikmetli şairlerden sayılmaktadır. Binicilik hakkında kendisi için söylenenler hikmetinden daha az değerlidir. Şiirlerinde kendi kahramanlığı ve kavminin girdiği savaşlarda kazandığı zaferleri çokça işlemiştir. Ek olarak Câhiliye döneminde az rastlanır dakik tasvirler çizmektedir. Kavminin içinde kendisine savaşlarda özellikle de Benî 'Âmir ile yaptıkları savaşlarda itaat edilen bir liderdir" demektedir.⁸

Şiirlerinde garip kelimelere yer vermiştir. Bundan dolayı da birçok sözlükte kelimelerin anlamlarını açıklarken lugatçılar onun şiirlerine başvurmuşlardır. Bu noktada onun şiirlerine başvurmayan Arapça bir sözlüğün olmadığını söylemek mümkündür. Örnek olarak İbn Manzûr yaklaşık kırk farklı yerde Efveh'in şiirlerine başvurmuştur.⁹

⁵ Hayreddin ez-Ziriklî, *el-A'lâm* (Beyrut: Dâru'l-İlm li'l-Melâyîn, 2002), 3: 206-207.

⁶ Ebü'l-Ferec Ali b. Hüseyin el-İsfahânî, *el-Ağânî* (Beyrut: Dâru İhyâ'i't-Turâsî'l-'Arabî, 1995), 12: 389.

⁷ Ebû Hilâl Hasen b. 'Abdullah el-Askerî, *Dîvânu'l-Me'ânî* (Beyrut: Dâru'l-Cil, ts.), 2: 111.

⁸ İsfahânî, *el-Ağânî*, 12: 389.

⁹ Salâ'e b. 'Amr el-Efveh el-Evdî, *Dîvân*, nşr. Muhammed Altuncî (Beyrut: Dâru Sâdır, 1998), 29. Ayrıca bk. Muhammed b. Mukerrem el-İfrikî el-Mısırî İbn Manzûr, "Hacebe", *Lisânu'l-'Arab* (Beyrut: Dâru Sâdır, 1414/1993), 1: 300; İbn Manzûr, "Hacebe", 1: 580; İbn Manzûr, "Ka'abe", 1: 684; İbn Manzûr, "Lihb", 1: 745.

Efveh kadim Arap şairlerinden kabul edilir. O yakın dönem¹⁰ Câhiliye döneminde yaşamıştır. Efveh'in ölüm tarihine dair klasik kaynaklarda bilgi verilmemiştir. Luvîs Şeyho (ö. 1927) onun 570 yılında vefat ettiğini söylemektedir.¹¹ Buna karşın Ömer Ferruh ise vefat yılı olarak 560'ı tercih eder.¹² Her iki rivayeti göz önüne alarak şairin hicretten yaklaşık yarım asır önce yaşamış olduğunu söyleyebiliriz.

2. Fahrın Tarifi ve Câhiliye Döneminde Fahr

Fahr kelimesi, sözlükte kişinin atalarını sayması,¹³ bir kimseyi başka birine kıyasla yüceltmesi, değerli görmesi, tercih etmesi,¹⁴ birtakım özelliklerle övünmek¹⁵ anlamlarına gelir. Terim olarak fahr:

“Şairlerin kendilerinden, kabile, soy, nesep, inanç, din, mezhep ve meşreplerinden edebî ve siyasi güçleriyle şiirdeki ustalık, yetenek ve faziletlerinden, hatta kılıç, zırh, at ve özellikle deve gibi şahsî mal ve eşyalarından veya uzun ömürleriyle hayat tecrübelerinden övünerek söz ettikleri şiir türünü ifade eder”.¹⁶

¹⁰ Hakkında yalnızca kazılar sonucu çıkarılan kitabeler, tabletler ve başka eserler vasıtasıyla bilgi sahibi olduğumuz, Miladi 5. yüzyıldan önceki ilk cahiliye çağını, Miladi 5. yüzyıldan İslâmiyet'in gelişine kadar geçen yaklaşık bir asırlık dönem de ikinci cahiliye çağını oluşturur. Bk. Kenan Demirayak, *Arap Edebiyatı Tarihi-1* (Erzurum: Fenomen Yayıncılık, 2012), 9.

¹¹ Rızkullah b. Yûsuf el-Yesû'î Luvîs Şeyho, *Şu'arâ'u'n-Nasrâniyye* (Beyrut: y.y., 1890), 1: 70.

¹² Ömer Ferrûh, *Târîhu'l-Edebi'l-'Arabî* (Beyrut: Dâru'l-İlm li'l-Melâyîn, 1981), 1: 133.

¹³ Ebû Bekr Muhammed b. el-Hasen İbn Dureyd, “Fahara”, *Cemheretu'l-Luga*, nşr. Remzî Munîr Ba'lbekkî (Beyrut: Dâru'l-İlm li'l-Melâyîn, 1987), 1: 589; Muhammed b. Ahmed el-Ezherî, “Fahara”, *Tehzîbu'l-Luga*, nşr. Muhammed 'Avad (Beyrut: y.y., 2001), 7: 154; Ebû Nasr İsmâ'il b. Hammâd el-Cevherî, “Fahara”, *Sihâh*, nşr. Ahmed 'Abdulgafûr 'Attâr (Beyrut: Dâru'l-İlm li'l-Melâyîn, 1987), 2: 779.

¹⁴ Ebû'l-Huseyn Ahmed b. Fâris, “Fahara”, *Mu'cemu Mekâyîsi'l-Luga*, nşr. 'Abdusselâm Muhammed Hârûn (Kahire: y.y., 1366/1946), 4: 480.

¹⁵ İbn Manzûr, “Fahara”, 5: 48.

¹⁶ Cebbûr 'Abdunnûr, *el-Mu'cemu'l-Edebî* (Beyrut: Dâru'l-İlm li'l-Melâyîn, 1979), 189; İsmail Durmuş, “Fahr”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 1995), 12: 79; Bichr Farès, “Müfâhare”, *İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: y.y., 1840-1980), 8: 790-791.

Fahrın müstakil bir şiir teması olarak kabul edilmesiyle ilgili Arap Edebiyatçıları arasında görüş farklılıkları vardır. Ebû Hilâl el-'Askerî şiir konularını ele alırken fahr ve mersiyeyi medih şiiri içinde mütalaa etmiştir.¹⁷ Öte yandan İbn Sellâm el-Cumahî (ö. 231/846), medih, nesîb, heca ile birlikte fahrı da temel şiir konularından kabul ederken;¹⁸ aynı şekilde İbn Reşîk el-Kayrevânî (ö. 456/1064) de fahrı şiirin ana konularından biri olarak görür.¹⁹

Genellikle kasidenin bir bölümü olarak medihten sonra gelen fahr bazen şiirin diğer bölümleri arasında beyitler hâlinde yer alır, bazen de müstakil olarak nazmedilir. Fahr mahiyet itibariyle medihten başka bir şey olmadığı için onda güzel olan her şey bunda da güzel, çirkin olan her şey bunda da çirkin sayılmıştır. Bu bakımdan överken de övünürken de yaratılıştan gelen ve kalıcı olan vasıf ve faziletlerin dile getirilmesi istenir. Telakkiye göre insanın diğer canlılara olan üstünlüğü akıl, iffet, adalet ve kahramanlık gibi dört ana meziyeti sebebiyledir. Dolayısıyla eski Arap toplumunda bu ana hasletler ve bunlara bağlı diğer fitrî vasıflarla övme olumlu karşılanır; bunların dışındakilerle yapılan övgü ise hoş görülmezdi. Ayrıca bu medihlerin kısa, öz ve gerçeğe uygun olması arzu edilmekle beraber bu konuda mübalağa da yadırganmamıştır. Her ne kadar medeni bir insanın başkasını ve özellikle kendini övmesi hoş karşılanmasa da Câhiliye toplumunun ahlâk anlayışında şairlerin övünmelerine karşı çıkılmamıştır. Ayrıca fahrı sadece medhin değil hicvin de bir unsuru olarak görmek gerekir. Zira övme veya övünmeye vesile olan cesaret ve cömertlik başta olmak üzere hilm, azim, sebat, vefa, iffet, doğruluk, sabır, adalet, bağışlama, sır saklama, tevazu, zekâ ve akıl gibi iyi hasletler hiciv sırasında yerilene karşı kullanılır. Hasminin veya rakibinin ayıplarını sayan, belli hasletlerin onda mevcut olmadığını bu

¹⁷ Ebû Hilâl el-'Askerî, *es-Smâ'ateyn*, nşr. Muhammed Ebu'l-Fadl İbrâhîm - Ali Muhammed el-Becâvî (Beirut: el-Mektebetu'l-'Unsuriyye, 1999), 131, Ebû Hilâl el-'Askerî, *Dîvânu'l-Ma'ânî*, 1: 91; Ahmed Matlûb, *Mu'cemu Mustalahâti'n-Nahvi'l-'Arabiyyi'l-Kadîm* (Beirut: Meketebetu Lubnân, 2001), 310.

¹⁸ Muhammed b. Sellâm el-Cumahî, *Tabakâtu Fuhûli's-Şu'arâ'*, nşr. Mahmûd Muhammed Şâkir (Cidde: Dâru'l-Medenî, ts.), 2: 279.

¹⁹ İbn Reşîk el-Kayrevânî, *el-'Umde*, nşr. Muhammed Muhyiddîn 'Abdulhamîd (Beirut: y.y., 1981), 2: 143.

vesile ile ima etmiş olan şairin esas gayesi, hiciv olsa bile burada övünme unsurları bulunduğundan sonuçta bu şiir de bir fahrdır.²⁰ Savaşlarda kahramanlık, yiğitlik, cesaret ve atılganlık gibi unsurların işlendiği hamase türü de fahr temasıyla yakından ilişkilidir. Zira İslamî dönem Arap şiirinde iki türün iç içe geçtiği görülür.²¹

3- el-Efveh el-Evdî'nin Fahr Temalı Şiirleri

Efveh, fahr şiirlerini genel olarak savaşlarda kendisinin ve kavminin kazandığı başarılar ve sergilediği performans üzerine bina etmiştir. Bu tür şiirlerinde kavminin savaşçılarının ata binme yeteneği, kılıç kullanma becerisi ve cesaretlerine dair betimlemelerde bulunmuştur. Ayrıca savaş dışında yine kendisinin ve kavminin sahip olduğu bazı ahlâkî nitelikleri de fahr şiirlerinde kullandığı görülür: (Kâmil)

1- وَبِرَوْضَةِ السُّلَّانِ مِنَّا مَشْهُدٌ
وَالْخَيْلُ شَاحِيَةٌ وَقَدْ عَظُمَ النَّبِيُّ	2- تَحْمِي الْجَمَاجِمِ وَالْأَكْفَفِ سُبُوفُنَا
3- فِي مَوْقِفِ ذَرِبِ الشُّبَا وَكَأَنَّمَا
وَرَمَاحُنَا بِالطَّعْنِ تَنْتَظِمُ الْكُلَى	4- وَكَأَنَّمَا أَسْلَأْتُهُمْ مَهْنَوَاةً
5- عَافُوا الْإِتَاوَةَ وَإِسْتَفَّتْ أَسْلَافُهُمْ
فِيهِ الرِّجَالُ عَلَى الْأَطَائِمِ وَاللَّظَى	6- أَضَحَّتْ قَرِينَةُ قَدْ تَغَيَّرَ بِشْرُهَا
7- أَلْوَتِ بِإِصْبَعِهَا وَقَالَتْ إِنَّمَا
بِالْمُهْلِ مِنْ نَدَبِ الْكَلُومِ إِذَا جَرَى	8- مَا بَالُ عِرْسِي لَا تَبْشُرُ كَعَهْدِهَا
8- لَمَّا رَأَتْ سِرِّي تَغَيَّرَ وَإِنَّنِي
حَتَّى ارْتَوَوْا عَلاَّ بِأَذْنِبَةِ الرِّدَى	
9- وَتَجَهَّمَتْ بِتَحِيَّةِ الْقَوْمِ الْعِدَى
يَكْفِيكَ مِمَّا لَا تَرَى مَا قَدْ تَرَى	

1- Sullân Dağı'nın bahçelerinde (bıraktığımız bir) sahne (anı) vardır. Topluluklar izdiham oluşturduğunda, atlar heyecana gelir ve ağızları açıktır.

2- Kılıçlarımız başlarımız ve ellerimizi korur. Mızraklarımız ise böbreklere saplanır.

²⁰ Durmuş, "Fahr", 12: 79.

²¹ Hannâ el-Fâhûrî, el-Fahr ve'l-Hamâse (Kahire: Dâru'l-Ma'ârif, 1992), 38; İsmail Durmuş, "Hamase", Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi (Ankara: TDV Yayınları, 1997), 15: 437.

3- Keskin kılıçların kızıştığı bir yerdeyiz. Adamlarımız kor ateşler içinde güçlü atlara binmişler gibi.

4- Yaralardan akan kanlarla mızraklarının ucu katranla yağlanmış gibi.

5- Kavmim haracı aldı. Onların ataları helâk kovasıyla ikinci defa ölüme kandı.

6- Karımın tavrı değişmeye başladı. Öldürülmek için gelen yabancılar selâmıyla somurttu.

7- Parmağıyla işaret etti ve dedi ki: "Gördüklerin görmediklerine yeter."

8- Ne oluyor karıma, hayret! Hiç bu kadar sevinmemişti Bünyem gevşeyip, zayıf düştüğünden beri.

Hak ve hak sahibine dair iki beyitlik şiirinde hak sahibine hakkını verdiğini fakat haklı olduğu durumda da muhatabı güçlü ve soylu da olsa hakkını alma kararlığını dile getirir:

1- وَأَنِّي لَأُعْطِي الْحَقَّ مَنْ لَوْ ظَلَمْتُهُ أَقْرَ وَأَعْطَانِي الَّذِي أَنَا طَالِبُ

2- وَأَخَذَ حَقِّي مِنْ رِجَالٍ أَعَزَّةٍ وَإِنْ كَرُمْتَ أَعْرَاقُهُمْ وَالْمَنَاسِبُ

1- Şüphesiz ki ben, kendisine zulmettiğimi söyleyene hakkını veririm. O da istediğimi verir.

2- Güçlü adamlardan hakkımı alırım asil ve konum sahibi olsalar da.

Duhrudân mevkiinde yaptıkları savaşta atalarını asalet ve hırslarıyla öven Efveh, kavminin uysal atlarını ve keskin kılıçlarını da zikretmeyi unutmamıştır: (Vâfir)

1- أَنَا بِالذُّحْرَضَيْنِ مَحَلٌّ مَجْدٍ وَأَحْسَابٌ مُؤْتَلَةٌ طِمَاحٍ

2- وَأَفْرَاسٌ مُذَلَّلَةٌ وَبَيْضٌ كَأَنَّ مُتَوْنَهَا فِيهَا الْوَجَاحُ

1- Duhrudân'da²² üstün bir konumumuz vardır saygıdeğer, asil ve hırslı atalarımız.

2- Yumuşak başlı atalarımız ve parlak kılıçlarımız gövdesinde parlak taş varmış gibi.

Sabîb günü Benî Evd'in Benî 'Âmir'e saldırması ve çatışma sonunda büyük bir ganimet elde etmesi üzerine Efveh'in söylediği şiir fahr temasının işlendiği güzel bir örnektir:²³ (Vâfir)

²² Yer isimidir. Bk. İbn Manzûr, "Duhrud", 7: 149.

²³ İsfahânî, *el-Ağâni*, 12: 390.

- 1- أَلَا يَا لَهْفٍ لَوْ شَدَّتْ قَنَايِ قَبَائِلَ عَامِرٍ يَوْمَ الصَّبِيْبِ
 2- غَدَاةً تَجَمَّعَتْ كَعَبُّ عَلَيْنَا جَلَائِبَ بَيْنَ أَبْنَاءِ الْحَرِيْبِ
 3- فَلَمَّا أَنْ رَأَوْنَا فِي وَغَاهَا كَآسَادِ الْعَرِيْنَةِ وَالْحَجِيْبِ
 4- تَدَاعَوْا ثُمَّ مَالُوا فِي نُرَاهَا كَفِعَلِ مُعَانِتِ أَمِيْنِ الرَّجِيْبِ
 5- وَطَارُوا كَالنَّعَامِ بِبَطْنِ قَوْ مُوَأْءَلُهُ عَلَى حَذْرِ الرَّقِيْبِ
 6- مَنَعْنَا الْعَيْلَ مِمَّنْ حَلَّ فِيهِ إِلَى بَطْنِ الْجَرِيْبِ إِلَى الْكَثِيْبِ
 7- وَخَيْلِ عَالِيكَاتِ الْأَجْمِ فِيْنَا كَأَنَّ كُمَاتَهَا أَسْدُ الضَّرِيْبِ
 8- وَجُرْدٌ جَمَعَهَا بِيضٌ خِفَافٌ عَلَى جَنَبِي تَضَارِعُ فَالْهَيْبِ
 9- هُمْ سَدَّوْا عَلَيكُمْ بَطْنَ نَجْدِ وَضَرَاتِ الْجُبَابَةِ وَالْهَضِيْبِ
 10- قَتَلْنَا مِنْهُمْ أَسْلَافَ صِدْقِ وَأَبْنَا بِالْأَسَارِي وَالْقَعِيْبِ

1- Ah keşke mızrağım 'Âmir kabilelerini kan dökülen o günde görseydi.

2- Savaşın çocukları olan bize karşı Kâ'b'ın kölelerini topladığı sabah,

3- Hacîb'te²⁴ çalılıklardaki aslanlar gibi, kargaşada bizi gördükleri zaman,

4- Kaçışmak için bağıştılar, sonra siperlere yöneldiler, ölümle karşılaşmanın güçlü birinin emanına sığınması gibi.

5- Batnu Kavvi'de²⁵ devekuşu gibi uçtular. Takip edenlerin korkusundan kurtulmak için

6- Vadideki sular kumluklara ve Cerîb'e²⁶ ulaşanları yakalamamızı engelledi.

7- Atlarımız öfkeden gemlerini çiğniyor. Silah kuşanmış süvarileri de saldırgan aslanlar gibiler.

²⁴ Yer ismidir. Bk. Yâkût, "Hacîb", 2: 226.

²⁵ Basra ile Medine arasında bir vadidir. Bk. İsfahânî, *el-Ağânî*, 22: 467.

²⁶ Necd'te bir yer. Bk. İsfahânî, *el-Ağânî*, 5: 28.

8- Asil savaşçılar taşıyan hızlı atlar Tüdari²⁷ ve Lehîb'in²⁸ etrafını turluyor.

9- Onlar, Necd'in vadilerini ve Cubâbe²⁹ ile Hedîb'in³⁰ tümseklerini kuşattılar.

10- İleri gelenlerini öldürdük ve çok sayıda esirle döndük.

Şair, kavminin Kuzey Araplarına karşı kazandığı zafere dair söylediği şiirde, kendisi ve kavmiyle 10. beyitten itibaren övünmeye başlar. Efveh, Kuzey Araplarının yanlış yaptığını ve bunun sonucunda kendilerine nasıl savaşılacağını, ata nasıl binileceğinin öğretildiğini ve düşmanca saldırı karşısında Evd kabilesinin asla yumuşak bir tavır takınmayacağını ifade eder: (Remel)

جُرْهُمًا مِنْهُنَّ فَوْقَ وَغِرَارُ	رَيْشَتْ جُرْهُمُ نَبْلًا فَرَمَى	10-
وَإِدْرَاعِ الْأَمِّ فَالْطَّرْفُ يَحَارُ	عَلَمُوا الطَّعْنَ مَعَدًّا فِي الْكُلَى	11-
قَدْ عَلَاهَا نَجْدٌ فِيهِ إِحْمِرَارُ	وَرُكُوبِ الْخَيْلِ تَعْدُوا الْمَرَطَى	12-
أَنْ تَرُومُوا النِّصْفَ مَنَا وَنُجَارُ	يَا بَنِي هَاجَرَ سَاءَتْ خُطَّةٌ	13-
فَعَلَيْهِ الْكُرُّ فِيكُمْ وَالْغَوَارُ	إِنْ يَجُلُّ مُهْرِي فِيكُمْ جَوْلَةٌ	14-
فَارِسٌ فِي كَفِّهِ لِلْحَرْبِ نَارُ	كَشِبَابِ الْقَنْفِ يَرْمِيكُمْ بِهِ	15-
إِنَّهُ يَحْمِي حِمَاهَا وَيَغَارُ	شَنَّ مِنْ أَوْدٍ عَلَيْكُمْ شَنْتَةٌ	16-
تَخْضِبُ الرُّمْحَ إِذَا طَارَ الْغُبَارُ	فَارِسٌ صَاعِدْتُهُ مَسْمُومَةٌ	17-
لِأَخِي الْجِلْمِ عَلَى الْحَرْبِ وَقَارُ	مُسْتَطِيرٌ كَيْسٍ مِنْ جَهْلٍ وَهَلْ	18-
يَقْرُ الْجِلْمُ إِذَا مَا الْقَوْمُ غَارُوا	يَحْلُمُ الْجَاهِلُ لِلسَّلَامِ وَلَا	19-
شَرَفٌ كَيْسَ لَنَا عَنْهُ قِصَارُ	نَحْنُ أَوْدٌ وَالْأَوْدُ سُتَّةٌ	20-

²⁷ Bir yer veya dağdır. Bk. Ebu'l-Hasen 'Ali b. İsmâ'il b. Sîde, *el-Muhkem ve'l-Muhîtu'l-A'zam*, nşr. el-Hindâvî (Beyrut: Dâru'l-Kutubu'l-İlmiyye, 2000), 1: 405.

²⁸ Yer ismidir. İbn Manzûr, "Lihb", 1: 745.

²⁹ Yer ismidir. Bk. Ebû 'Ubeyd 'Abdullah b. 'Abdul'azîz el-Endelûsî, *Mu'cemu Mestu'cime min Esmâ'il-Bilâd ve'l-Mevâdi'* (Beyrut: 'Alemu'l-Kutub, 1983), 2: 361.

³⁰ Yer ismidir. Ebû 'Ubeyd, *Mu'cemu Mestu'cime min Esmâ'il-Bilâd ve'l-Mevâdi'*, 4: 1354.

- 21- سُنَّةٌ أَوْرَثْنَاهَا مَنَاجِجٌ قَبِيلٌ أَنْ يُنْسَبَ لِلنَّاسِ نِزَارُ
- 22- نَحْنُ قُدْنَا الْخَيْلِ حَتَّى انْقَطَعَتْ شُنُّنُ الْأَفْلَاءِ عَنْهَا وَالْمِهَارُ
- 23- كَلَّمَا سِرْنَا تَرَكْنَا مَنَزِلًا فِيهِ شَتَّى مِنْ سِبَاعِ الْأَرْضِ غَارُوا
- 24- وَتَرَى الطَّيْرَ عَلَى آثَارِنَا رَأْيَ عَيْنٍ ثِقَّةً أَنْ سَأْتُمَارُ
- 25- جَحْفَلٌ أَوْرَقٌ فِيهِ هَبْوَةٌ وَنُجُومٌ تَنَلِّظِي وَشَرَارُ
- 26- تَرَكَ النَّاسُ لَنَا أَكْتَاقَهُمْ وَتَوَلَّوْا لَاتَ لَمْ يُغْنِ الْفِرَارُ
- 27- مُلْكُنَا مُلْكُ لِقَاحِ أَوَّلٍ وَأَبُونَا مِنْ بَنِي أَوْدٍ خِيَارُ
- 28- وَلَقَدْ كُنْتُمْ حَدِيثًا زَمَعًا وَذُنَابِي حَيْثُ يَحْتَلُّ الصَّغَارُ
- 29- نَحْنُ أَصْحَابُ شَبَابٍ يَوْمَ شَبَا بِصِفَاحِ الْبَيْضِ فِيهِنَّ إِظْفَارُ
- 30- عَنكُمْ فِي الْأَرْضِ إِنَّا مَنَاجِجٌ وَرُؤِيدًا يَفْضَحُ اللَّيْلُ النَّهَارُ

10- Cürhüm³¹ oklar hazırladı. Cürhüm itaat etmeyenlere ok fırlattı, kılıç salladı.

11- Düşmanla nasıl savaşılabileceğini, yüreklerinden vuracaklarını ve zırhlanacaklarını ve böylece gözlerin nasıl da şaşırıp kalacağını Me'ad³² kabilesine öğretiler.

12- Safkan atların sırtında onların nasıl sürüleceğini ve içerisinde kırmızılık bulunan terle terleyecek şekilde nasıl o atların yorulacağını onlara öğretiler.

13- Ey bizden insaflı olmamızı ve bize komşu olmayı isterken yanlış yol izleyen Benî Hacer!

14- Küçük atımla size hücum etsem yeter, aranızda dalar ve sizi yenerim.

³¹ Cürhüm Yemen'de bir kabiledir. Bk. İsfahânî, *el-Ağânî*, 12: 97; Ahmet Önkal, "Cürhüm (Benî Cürhüm)", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 1993), 8: 138.

³² Me'ad b. 'Adnân, İsmâil (a.s.)'ın torunlarından olan kuzeydeki Arapların atasıdır. Bk. Mustafa Fayda, "Adnân", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 1988), 1: 391-392.

15- *Küçük atım bir kor ateş gibi size saldırır, süvarisi de elindeki ateşle sizinle savaşıır.*

16- *Evd'den bir süvari size saldırır, şüphesiz ki o, memleketini korur.*

17- *Mızrağı zehirli bir süvari, tozlar uçtuğunda mızrağını kanla kırmızıya boyar.*

18- *Korkutucu olması cahilliğinden değildir, hilm sahibi savaşta sakin durur mu?*

19- *Cahil, barışta sakindir, kavmine saldırı olduğunda hilm sahibi yerinde duramaz.*

20- *Biz Evd'iz, Evd'in şerefli bir yolu vardır, ondan dönmeyiz.*

21- *Nizâr³³ insanlara nispet edilmeden önce Mezhic'in³⁴ bize bıraktığı yol.*

22- *Biz öyle at süreriz ki, küçük ve süttten kesilmiş atlar bize yetişemez ve geri kalırlar.*

23- *Her sefere çıktığımızda, içinde yeryüzünün yırtıcılarının dolaştığı harabeler bırakırız.*

24- *Kuşları peşimizde görürsün, kendilerine öldürülen cesetlerden yiyecek bulacaklarından emindirler.*

25- *Büyük ordumuz toz koparır, yıldızları parlatır ve kötülükleri bitirir.*

26- *İnsanlar bize sırtlarını döner ve kaçarlara, ancak kaçış onlara fayda vermez.*

27- *Hükümranlığımız krala itaat etmeyen kavmin ilk hükümranlığıdır, atalarımız Evd'in en seçkinleridir.*

28- *Elbette sizler, küçüklük mekânında oturan kıymetsiz tabilersiniz.*

29- *Biz savaş ehliyiz, savaş gününde parlak ve keskin kılıçlarımızla zafer kazandık.*

30- *Yerinizde kalın! Biz Mezhic'iz, az sabredin, gündüz geceleyin gizlenenleri rezil eder.*

Efveh yine Kuzey Araplarına karşı mücadeleleri çerçevesinde gerçekleşen savaşlardan bahsettiği bir şiirinde, kavminin ve kendisinin hamiyetperverliğine, cömertliğine ve komşularını korumak için

³³ Adnânîler'in ana kollarından birini teşkil eden Arap kabilesi. Bk. Mustafa Sabri Küçükaşçı, "Nizâr b. Mead (Beni Nizâr b. Mead)", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 2007), 33: 198, 199.

³⁴ Kahtaniler'e mensup Yemenli bir Arap kabilesi. Bk. Câsim Avcı, "Mezhic", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 2004), 29: 543.

gösterdiği fedakârlığa değinirken, atı üzerinde savaş meydanına korkusuzca atıldığını söyler: (Serî')

- 3- وَقَدْ أَفْدَى عِنْدَ وَقْعِ الْقَنَا
وَأَدْعَى مِنَ الْمَقَامِ الْبَيْتِيسِ
- 4- وَأَفْرُجُ الْأَمْرِ إِذَا أَحْجَمَتْ
أَقْرَانُهُ مُعْتَصِمًا بِالشُّؤُوسِ
- 5- وَأَقْطَعُ الْهَوَجَلَ مُسْتَأْنِسًا
بِهَوَجَلِ عَيْرَانَةٍ عَنْتَرِيسِ
- 6- وَاللَّيْلُ كَالدَّمَاءِ مُسْتَشْعِرٌ
مِنْ دُونِهِ لَوْنًا كَلَوْنَ السُّدُوسِ
- 7- وَالذَّهْرُ لَا تَبْقَى عَلَى صَرْفِهِ
مُغْفِرَةً فِي حَالِقِ مَرْمَرِيسِ
- 8- إِنَّ بَنِي أَوْدٍ هُمْ مَا هُمْ
لِلْحَرْبِ أَوْ لِلْجَدْبِ عَامَ الشَّمُوسِ
- 9- يَقُونَ فِي الْحَجْرَةِ جِيرَانَهُمْ
بِالْمَالِ وَالْأَنْفُسِ مِنْ كُلِّ بَوسِ
- 10- نَفْسِي لَهُمْ عِنْدَ انْكَسَارِ الْقَنَا
وَقَدْ تَرَدَى كُلُّ قِرْنٍ حَسِيسِ
- 11- فَأَهْلُ أَنْ تُفَدُوا إِذَا هَبَّوْهُ
جَرَّتْ عَلَيْنَا الذَّلِيلَ بِالدَّرْدِيبِيسِ
- 12- أَقْدَ أَحْسَنَاتٍ أَوْدٍ وَمَا نَأْنَأَتْ
مَذْحُجٌ فِي ضَرْبِ الْكَلَى وَالرُّؤُوسِ
- 13- إِذْ عَايِنُوا بِالْخَبَثِ رَجْرَاجَةً
تَمْشِي إِزْدِلَافًا كَارِذِلَافِ الْعُرُوسِ
- 14- إِذْ جَمَعَتْ عَدَوَانَ فِيهَا عَلَى
عِدَاتِهَا مِنْ سَائِسٍ أَوْ مَسُوسِ
- 15- فِي مُضَرِّ الْحَمْرَاءِ لَمْ تَتْرَكَ
عُدَارَةً غَيْرَ النِّسَاءِ الْجُلُوسِ
- 16- قَدْ غَرَّهْمُ ذُو جَهْلِهِمْ فَانْتَنُوا
عَنْ رَأْيِهِ حِينَ انْتَنُوا بِالْعُبُوسِ
- 17- وَأَجْفَلَ الْقَوْمُ نِعَامِيَّةً
عَنَا وَفِينَا بِالنِّهَابِ النَّفِيسِ
- 18- مِنْ كُلِّ بَيْضَاءٍ كِنَانِيَّةٍ
أَوْ عَاتِقِ بَكْرِيَّةٍ غَيْطَمُوسِ
- 19- أَوْ حُرَّةٍ جَرْدَاءٍ مَلْبُوءَةٍ
أَوْ مُقَرَّمِ فِي إِبِلِهِ عِلْطَمِيسِ
- 20- أَوْ مَوْتَقٍ بِالْقِدِّ مُسْتَسْلِمِ
أَوْ أَشْعَثِ ذِي حَاجَةٍ مُسْتَتْنِيسِ
- 21- يَمْشِي خِلَالَ الْإِبِلِ مُسْتَسْلِمًا
فِي قِدِّهِ مَشْيَ الْبَعْبِيرِ الرَّعِيسِ
- 22- كَأَنَّهَا عَدَاءَةٌ هَبِضَلٌ
حَوْلَ رَئِيسِ عَاصِبِ بِالرَّئِيسِ

- 23- وَالْمَرْءُ مَا تُصْلِحْ لَهُ لَيْلَةٌ
بِالسَّعْدِ تُفْسِدُهُ لَيْالِي النُّحُوسِ
- 24- وَالْخَيْرُ لَا يَأْتِي ابْتِغَاءً بِهِ
وَالشَّرُّ لَا يُفْنِيهِ ضَرْحُ الشَّمُوسِ
- 25- بِمَهْمَةٍ مَا لِأَنْيَسٍ بِهِ
حِسٌّ وَمَا فِيهِ لَهُ مِنْ رَسِيْسِ
- 26- لَا يُفْرِغُ الْبَهْمَةَ سِرْحَانُهَا
وَلَا رَوَايَاهَا حِيَاضُ الْأَنْيَسِ
- 27- مِنْ دُونِهَا الطَّيْرُ وَمِنْ فَوْقِهَا
مَفَاهِيفُ الرِّيحِ كُجَّتِ الْقَلَيْسِ
- 28- أَبْلَغَ بَنِي أَوْدٍ فَقَدْ أَحْسَنُوا
أَمْسٍ بِضَرْبِ الْهَامِ تَحْتَ الْقُنُوسِ
- 29- وَلَا أَخُو تَيْهَاءَ ذُو أَرْبَعِ
مِثْلَ الْحَصَى يَرَعَى خَلِيْسَ الذَّرِيْسِ
- 30- يَعْشَى الْجَلَامِيْدَ بِأَمْثَالِهَا
مُرْكَبَاتٍ فِي وَطِيفٍ نَهِيْسِ
- 31- تُغَادِرُ الْجُبَّةَ مُحَمَّرَةً
بِقَانِيءٍ مِنْ دَمِ جَوْفِ جَمِيْسِ

3- Mızrakların çarpıştığı savaş anında adamlar kendilerini bana feda etmiş ve beni sefil makamımdan yukarıya taşımışlardır.

4-Akranlarımla kaçıp güçlü adamlara sığındığı anlarda, zor işleri hallederdim.

5- Güçlü, atik ve sert develerin sırtında uzak yerlere giderdim.

6- Ve önümdeki yeşil renkli çöllere bakarak, geceyin deniz gibi karanlık çölleri aşardım.

7- Zaman, çorak yükseklerde yaşayan dağ keçisini bile hâline bırakmaz, yakalar.

8- Şüphesiz Benî Evd, eskiden beri, savaş, kıtlık ve zorluk anlarında cesaret ve önderlikleriyle bilinirler.

9- Sıkıntılı yıllarda komşularını mal ve canlarıyla her türlü zorluğa karşı korurlar.

10- Dengim olan herkesin helak olduğu, mızrakların kırıldığı şiddetli savaşlarda canım onlara feda olsun.

11- Savaşın tozları ve felâketi üstümüze geldiğinde, Ey komşularım, ailemsiniz, feda olunmaya lâıyksınız.

12- Şüphesiz Evd iyi davrandı, Mezhic de savaşlarda düşmanların böbreklerini sökmekte ve başlarını vurmakta aciz davranmadı.

13,14- Meydanda savaş topluluğu gördüğünde, onlara doğru yaklaşır ve meydana kuşatırlardı 'Advân³⁵ kabileleri efendileri ve tabileriyle düşmanlarına karşı durduklarında.

15- Mudaru'l-Hamrâ³⁶'da oturan kadınların dışında kimse kalmadı (herkes geldi).

16- Cahilleri onları kandırdı, savaşın kederiyle karşılaşınca görüşlerinden vazgeçip geri çekildiler.

17- Kavim deve kuşu gibi bizden kaçtı, biz ise, mükemmel ganimetlerle döndük.

18- Kinânelerin küçük çocukları Bekirlerin küçük kızları en güzel ganimetlerimizdendi.

19- Veya sütle beslenmiş tüysüz güçlü atlar veya değerli develer.

20- Yahut değerli olduklarından dolayı bağlanmış veya binilmekten ümit kesilmiş atlar.

21- Kaderine boyun eğmiş ve başını sallayarak yürüyen teslim olmuş develer.

22- Bu develer, reislerinin etrafında toplanmış silahlı bir topluluk gibiydiler.

23- Kişiyi bir gece mutlu kılsa, bela geceleri de onu ifsat eder.

24, 25- Bizi kuşatan iyilik, bize sevgisinden gelmez, kötülüğü ise, inatçı hayvanlar yok edemez ünsiyet edilecek kimsenin ve sahîh haberin olmadığı uzak çöllerde.

26- Çöldeki hayvanları korkutacak kurt yoktur, su havuzları sulayacak hayvan bulamaz.

27- Ötesinde kuşlar uçuşur, üstünde rüzgâr sert eser ve bal arısı gibi vızıldar.

28- Benî Evd'e söyleyin, dün savaşta miğfer altındaki başların üstüne vurmakla iyi yaptılar.

29- Çakıl taşları gibi çok sayıda otlanan hayvanları ele geçirdiler.

³⁵ Mudarlardan bir kabilenin adı. Kuzey Araplarından ve şâirin kavminin düşmanlarıdır. Bk. Ahmet Önkâl, "Kays Aylân (Benî Kays Aylân)", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 2002), 25: 91, 92.

³⁶ Mudar kabilesinin diğer adıdır. Bk. Mustafa Sabri Küçükbaşcı, "Mudar (Benî Mudar)", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 2005), 30: 358, 359.

30- İnce ayaklı ve zayıf deve ve atlarla kayalıkları sardılar.

31- Gözler, kurumuş olan karından gelen kanlarla kızarmış haldedir.

Efveh savaş meydanında babasının cesaretine değindiği şiirinde kavminin düşmana saldıracağı vaktin sabahın erken vakti olduğuna ve savaş araçları olan at, kılıç ve mızrağa değinir: (Tavîl)

- 1- أَبِي فَارِسُ الصَّرْمَاءِ عَمْرُو بْنُ مَالِكٍ عِدَاةَ الْوَعَى إِذْ مَالَ بِالْجَدِّ عَائِرُ
- 2- عِدَاةَ أَقَامَ النَّاسُ فِي حَجَرَتَيْهِمْ ضِرَابًا كَمَا نِيدَ الْخِمَاسُ الْبَوَاكِرُ
- 3- يَضْرِبُ يُطِيرُ الْهَامَ عَن سَكِنَاتِهِ وَإِصْرَادِ طَعْنٍ وَالْقَنَا مُتَشَاكِرُ
- 4- فَمَا عَمَرَتْهُ الْحَرْبُ إِذْ شَمَرَتْ لَهُ وَلَا خَارَ إِذْ جُرَتْ عَلَيْهِ الْجَرَائِرُ
- 5- وَقَوْمِي إِذَا كَحَلَّ عَلَى النَّاسِ صَرَخَتْ وَلَاذَ بِأَنْدَاءِ الْبُيُوتِ الْأَبَاعِرُ
- 6- وَكَانَ إِتْيَامًا كُلُّ حَرْفٍ غَزِيرَةٌ أَهَانُوا لَهَا الْأَمْوَالَ وَالْعِرْضُ وَافِرُ
- 7- هُمْ صَبَّحُوا أَهْلَ الطَّفَافِ وَسِرْبَةٍ بِشُعْتٍ عَلَيْهَا الْمُصَلِّتُونَ الْمَغَاوِرُ
- 8- كَأَنَّ الْجِيَادَ الشُّعْتِ تَحْتَ رِحَالِهِمْ سَمَامٌ دَعَاهَا لِلْمَزَاجِفِ نَاجِرُ

1- Babam süvari 'Amr b. Mâlik, tökezleyenlerin olduğu vakitte savaşa erkenden atılırdı.

2- İnsanların diyarlarında ikamet ettiği sabah vakti vururduk, develerin sulanmak için tutulması gibi.

3- Başları uçuran kılıçların, şiddetle çarpışan ve bedenlere saplanan mızrakların vuruşuyla...

4- Onu savaş korkutmaz çünkü ona hazırdır, suçlar ona yıkılsa da kuvvetten düşmez.

5- Kavmim, kıtlık insanları kuşattığı ve hayvanların tersi evlerin etrafına yapıştığı zaman,

6- Değerli tüm develer kesildiği zaman, mallarını harcadılar, onurlarını korudular.

7- Toz toprak içindeki iyi atlar üstündeki bu cesur savaşçılar, Tafâf³⁷ ve Sirbe'ye³⁸ sabahleyin girdiler.

³⁷ Yer ismidir. Bk. Hamevî, "Tafâf", 4: 35.

³⁸ Yer ismidir. Bk. Ahmed Rızâ, Mu'cemu Metni'l-Luga (Beyrut: Dâru Mektebeti'l-Hayât, 1958), 3: 134.

8- Semerleri içindeki toz toprağa bulanmış has atlar, şiddetli sıcaklığın suya sürüklediği susuz kuşlar gibidirler.

Şair, insanlara iyilik etmek için etrafa dağıldıklarını ifade ederken kavmini çekirgelere benzetmiştir: (Kâmil)

- 1- بِمَنَاقِبِ بَيْضٍ كَأَنَّ وُجُوهَهَا زُهْرٌ قُبَيْلٌ تَرَجُلِ الشَّمْسِ
2- رَقُوا كَمُنْتَشِرِ الْجَرَادِ هَوَتْ لِلْبَطْنِ فِي دِرْعٍ وَفِي ثُرْسِ
3- وَكَأَنَّهَا إِقْبَالٌ غَادِيَةٌ حَاطَتْ إِلَى إِجْلِ مِنَ الْخُنْسِ

1- Kavmim güzel eylemlere sahiptir, yüzleri, güneşe yüzünü dönen çiçekler gibi parlaktır.

2- Hizmet için dağılırlar, yayılmış çekirgeler gibi, kalkan ve zırh içinde koşuşup dururlar.

3- Süratli sığırların basık burunlu ineklere saldırmaları gibi, hızlıydılar.

Şâir, herkesin kendilerine katılacak yeterlilikte olamayacağını zira savaşta kendilerinin çok cesur olduklarını belirterek övünür. Ayrıca şiirin 4. beytinde Efveh, kabilesinin misafire ikram etmedeki cömertliğini belirtir: (Remel)

- 1- أَئِهَا السَّاعِي عَلَى آثَارِنَا نَحْنُ مَنْ أَسَتْ بِسَعَاءٍ مَعَهُ
2- نَحْنُ أَوْدٌ حِينَ تَصْطَلُكَ الْقَنَا وَالْعَوَالِي لِلْعَوَالِي مُشْرَعَهُ
3- يَوْمَ تُبَدِي الْبَيْضُ عَنِ الثُّرَى وَلِأَهْلِ الدَّارِ فِيهَا صَعَصَعَهُ
4- ثُمَّ فِينَا لِلْقَرَى نَارٌ يُرَى عِنْدَهَا لِلضَّيْفِ رُحْبٌ وَسِعَهُ

1,2- Ey izimizde yürümeye çalışan, bizimle yürüyecek biri değilsin, biz Evd'iz, uzun mızrakların birbirine girdiği savaş anında,

3- Kadınların bilezik ve halhallerini gösterdiği ve ızdırap duyduğu gün, bütün cesaretimizle savaşırız.

4- Sonra bizde misafire ikram hazırlamak için ateş ve hoş geldin temennisi vardır.

Şâir, geçmiş atalarının savaş tecrübelerinin önemine değinip onları anmış ve cesaret, cömertlik ve yardımseverlik gibi huylarıyla onları övmüştür: (Kâmil)

- 1- ذَهَبَ الَّذِينَ عَهَدْتُ أَمْسَ بِرَأْيِهِمْ
مَنْ كَانَ يَنْقُصُ رَأْيَهُ يَسْتَمْتِعُ
- 2- وَإِذَا الْأُمُورُ تَعَاظَمَتْ وَتَشَابَهَتْ
فَهُنَاكَ يَعْتَرِفُونَ أَيْنَ الْمَفْرَعِ
- 3- وَإِذَا عَجَاجُ الْمَوْتِ تَارَ وَهَلَهَتْ
فِيهِ الْجِيَادُ إِلَى الْجِيَادِ تَسْرَعُ
- 4- بِالْدَارِ عَيْنَ كَأَنَّهَا عَصَبُ الْقَطَا
أَسْرَابِ تَمَعُجُ فِي الْعَجَاجِ وَتَمْرَعُ
- 5- كُنَّا فَوَارِسَهَا الَّذِينَ إِذَا دَعَا
دَاعِيَ الصَّبَاحِ بِهِ إِلَيْهِ تَفْرَعُ
- 6- كُنَّا فَوَارِسَ نَجْدَةٍ لَكِنَّهَا
رُتْبٌ قَبِيعُضٌ فَوْقَ بَعْضٍ يَشْفَعُ
- 7- وَكُلُّ سَاعٍ سُنَّةٌ مِمَّنْ مَضَى
تَنْمَى بِهِ فِي سَاعِيهِ أَوْ تُبْدِعُ
- 8- وَكُنَّا فِيهَا الْمَذَانِبُ خَلْفَةً
وَدُمُ الدِّلَاءِ عَلَى قَلِيبٍ تُنْزَعُ
- 9- فِينَا لِثَعَابَةَ بْنِ عَوْفٍ جَفَنَةٌ
يَأْوِي إِلَيْهَا فِي الشِّتَاءِ الْجُوعُ
- 10- وَمَذَانِبٌ مَا تُسْتَعَارُ وَجَفَنَةٌ
سَوْدَاءُ عِنْدَ تَشِيحِهَا مَا تُرْفَعُ
- 11- مَنْ كَانَ يَشْتَوِ الْأَرَامِلَ حَوْلَهُ
يُرْوِي بِأَيْتِيهِ الصَّرِيفِ وَيُشْبِعُ
- 12- فِي كُلِّ يَوْمٍ أَنْتَ تَفْقِدُ مِنْهُمْ
طَرْفًا وَأَيُّ مَخِيلَةٍ لَا تُقْلِعُ
- 13- كَمْ يَبْقَى بَعْدَهُمْ لِعَيْنِي نَاطِرٍ
مَا تَسْتَدْنِيمُ لَهُ الْعُيُونُ وَتَهْجَعُ
- 14- إِنْ الْمَلَامَةَ مِنْ رِجَالٍ قَدْ بُلُوا
فَهُمُوهُمُو وَأَخُو الْمَلَامَةِ يَجْزَعُ
- 15- إِنَّا بَنُو أَوْدِ الَّذِي بِلِوَائِهِ
مُنِعَتْ رِئَامٌ وَقَدْ غَزَاهَا الْأَجْدَعُ
- 16- وَبِهِ تَيَمَّنَ يَوْمَ سَارَ مُكَاتِرًا
فِي النَّاسِ يَقْتَنِصُ الْمَنَاهِلَ تُبَّعُ
- 17- وَلَقَدْ نَكُونُ إِذَا تَحَلَّلْتَ الْحُبَا
مِنَّا الرَّدِيسُ ابْنُ الرَّدِيسِ الْمَوْتَعُ

1- Dün sözlerine tutunduklarım gitti, düşüncesi zayıf olan görüş sahiplerinden istifade eder.

2- İşler büyüyüp, birbirine benzeyince, orada sığınulacak yer nerede diye itiraf ederler.

3- Savaş olunca, ölüm tozu yükselince ve atlar birbirine hızlıca yaklaşınca,

4-Tozun içine dalıp, hızlıca saldıran kuş sürüsü gibi olan, zırha bürünmüş kahramanlarımızla,

5-Biz, sabah vakti çağırınların davetine icabet etmekte tereddüt etmeyen savaş süvarileriyiz.

6-Yardım süvarileriyiz. Ancak bu yardımın dereceleri var, bazıları bazularından önce gelir.

7-Herkesin geçmişlerden alıp, izlediği bir metodu vardır, bu metotla ya çabasını artırır ya da hüsrana uğrar.

8-Sanki orada su taşkınları, peş peşe kulpundan tutulan ve kuyu suyundan doldurulan kovalar var.

9- Bizde Sa'lebe b. 'Aof'ın büyük çanağı var, kışın aç kalanlar ona sığınır.

10- Kabahatler ödünç alınmaz. Kaynayan siyah çanaklar kaldırılmaz.

11- Kışa giren ve etrafında dul kadınlar bulunan, saf gümüş tabaklarda yedirilir ve doyurulur.

12- Her gün onlardan birini kaybedersin, hangi bulut yağmur yağıdırmaktan vazgeçer ki?

13- Onlardan sonra gözlerim manzaraya bakmaz, gözler uykuya dalmaz ve talep etmez.

14- Ancak kınama belaya uğrayan adamlardan gelir, kınayanların korkması gerek.

15- Şüphesiz biz, sancağıyla Ri'âm'a³⁹ girişi engellenen ve Ecda'⁴⁰ ile savaşan Evd'in çocuklarıyız.

16- Kral, onunla Ri'âm'ı kutsadı, bize yönelip, sayılamayacak kadar çok asker topladığı zaman, Ecda' peş peşe pınarlar akıtmıştı.

17- Biz, ayağa kalktığımızda, ancak atalarından beri reisimiz olan bizi ikna edebilir.

Efveh, kavminin atlarını önce Gaydân'a ardından da önce el-Garkî ve el-'Arcâ'ya sürdüğünü sonra onların Tafâf'a ilerlediğinden ve tüm bu bölgelerdeki halka saldırı gerçekleştirdiğinden övünerek bahseder:(Vâfir)

-1 جَلَبْنَا الْخَيْلَ مِنْ غَيْدَانَ حَتَّى وَقَعْنَاهُنَّ أَيْمَنَ مِنْ صُنَافٍ

-2 وَبِالْعَرَقِيِّ وَالْعَرَجَاءِ يَوْمًا وَأَيَّامًا عَلَى مَاءِ الطَّفَافِ

³⁹ Yemen'de ziyaret edilen bir mabeddır. Bir rivayete göre de, bir şehirdir. Bk. İbn Manzûr, "Reeme", 12: 224.

⁴⁰ Himyer krallarındandır. Bk. Ebû 'Ubeyd, *Mu'cemu Mestu'cime min Esmâi'l-Bilâd ve'l-Mevâdi*, 2: 620.

1- Gaydân'dan⁴¹ atlar getirdik, ta ki Sunâf Dağı'nın sağından onları geçirdik.

2- Bir gün Garki⁴² ve 'Arcâ'da,⁴³ başka günlerde de Tafaf'ta⁴⁴ saldırdık.

Efveh, Benî 'Âmir kabilesine karşı övünürken söylediği şiirinde, kavimlerle savaştıklarını ve onların kadınlarını esir aldıklarını fakat hiçbir kavmin kendi kadınlarını esir alamadığını ifade eder. Şâir, kavminin düşmanı olup savaştığı Benî 'Âmir'e, intikam hususunda kararlı olduklarını diyet ödemeyi de kan dökmeye tercih ettikleri mesajını iletir:

(Tavîl)

2- نُقَاتِلُ أَقْوَامًا فَتَسْبِي نِسَاءَهُمْ	وَلَمْ يَرَ نُو عِزًّا لِنِسْوَتِنَا حِجْلًا
3- نَقُوذُ وَنَأْبَى أَنْ نُقَادَ وَلَا نَرَى	لِقَوْمٍ عَلَيْنَا فِي مَكَارِمِهِمْ فَضْلًا
4- وَإِنَّا بِطَاءِ الْمَشْيِ عِنْدَ نِسَائِنَا	كَمَا قَيَّدَتْ بِالصَّيْفِ نَجْدِيَّةٌ بُرْلًا
5- نَظَلُّ غِيَارَى عِنْدَ كُلِّ سَتِيرَةٍ	نُقَلَّبُ جِيدًا وَاضِحًا وَشَوَى عَبْلًا
6- أَلَا أَبْلِغَا عَنِّي يَزِيدَ بَنَ عَامِرٍ	بِأَنَا أَنَسُ لَا نُضِيعُ لَنَا دَحْلًا
7- وَإِنَّا لَنُعْطِي الْمَالَ دُونَ دِمَائِنَا	وَأَبَى فَمَا نُسْتَأْمُ دُونَ دِمِّ عَقْلًا

2- Kavimlerle savaşıyoruz ve kadınlarını esir alıyoruz, güç sahibi hiç kimse de kadınlarımızın halhallerini göremez.

3- Öncülük ederiz ama boyun eğmeyiz, iyiliklerinde hiçbir kavmi kendimizden üstün görmeyiz.

4- Şüphesiz biz, yazın yağmurun hareket etmesini engellediği güçlü antilop gibi kadınlarımızın yanına yavaş yürürüz.

5- Biz örtünmüş kadınlara karşı çok kısıkcınız, boyunları açık, elleri doludur.

6- Dikkat edin, benden Yezîd b. 'Âmir'e iletin; biz intikamımızı yerde bırakmayan insanlarız.

⁴¹ Yemen'de bir yerin adıdır. Bk. Hamevî, "Abedân", 4: 77.

⁴² Yer ismidir. Bk. Hamevî, "Garkî", 4: 194.

⁴³ Yer ismidir. Bk. Ebû 'Ubeyd, "'Arcâ'", 3: 931.

⁴⁴ Yer ismidir. Bk. 34. dipnot.

7- Şüphesiz biz, canımızın yerine mal veririz, hakkımız olan diyet konusunda pazarlık yapmayız.

Şâir, Mereyb ve Me'rib yurdu kavminin nasıl savaşçı olduğunu bildiğini, dileyenin onlara sormasını önerirken, orada yaptıkları savaştan elde ettikleri genç kızları ve kadınları da zikrederek kavmini över: (Tavîl)

2- فَسَائِلُ بِنَا حَبِيٍّ مَرِيْبٍ فَمَارِبٍ بِرَائِسِ حَجْرٍ حَزْنُهَا وَسُهُولُهَا

3- فَأَبْنَا بِحُورٍ غَالِظِيَاءٍ وَجَامِلٍ وَكَمْ يَمْنَعُ الْبَيْضَ الْحِسَانَ بُعُولُهَا

2- Bizi Raisu Hacr'deki⁴⁵ Mereyb⁴⁶ ve Me'rib⁴⁷ diyarlarına sor; kolay ve zor yer bırakmadan onlara saldırdık.

3- Ceylan gibi kızlar ve kadınlarla döndük, kocaları onları kurtarmak için bir şey yapamadı.

Şâir, kavminin düşmana saldırı şeklini öğrenmek isteyen kimseden bunu kavmine ve düşmana sormasını ister. Efveh, düşman kavmin liderlerini kendilerine yiyecek vermelerini ümit eder bir halde ve eşlerini gözyaşları içinde bıraktıklarını söyleyerek kavminin askerî gücüyle iftihar eder: (Vâfir)

1- فَسَائِلِ جَمَعْنَا عَنَّا وَعَنْهُمْ عَدَاةَ السَّيْلِ بِالْأَسْلِ الطَّوِيلِ

2- أَلَمْ تَنْزُكْ سَرَائِهِمْ عَيَامِي جُثُومًا تَحْتَ أَرْجَاءِ الذُّيُولِ

3- تُبَكِّغِيهَا الْأَرَامِلُ بِالْمَالِي بَدَارَاتِ الصَّفَائِحِ وَالنَّصِيلِ

4- وَقَدْ مَرَّتْ كُمَاةَ الْحَرْبِ مِنَّا عَلَى مَاءِ الدَّفِينَةِ وَالْحَجِيلِ

1- Bize ve düşmanlarımıza bir sor bakalım, sel sabahında uzun mızraklarımızla onlara hücum ettiğimiz zamanı.

2,3- (O zaman) Liderlerini elbiseleri içinde uyurken süt içme temennisinde bırakmadık mı? Dul kadınlar, Dârâtü's-Safâih⁴⁸ ve Nasîl'deki⁴⁹ ellerindeki yas ve gözyaşı mendilleriyle yas tutarlarken.

⁴⁵ Yer ismidir. Bk. Ebû 'Ubeyd, "Râis", 2: 624.

⁴⁶ Yemen'de bir kabiledir. Bk. Ebû 'Ubeyd, "Marib", 4: 1170.

⁴⁷ Ezd kabilesinin yurdu. Bk. Ebu'l-Kâsım Mahmûd b. 'Amr ez-Zemahşerî, *el-Cibâlu ve'l-Emkinetu ve'l-Miyâhu* (Kahire: Dâru'l-Fadîle, 1999), 36.

⁴⁸ Yer ismidir. Bk. Hamevî, "Dâratu's-Safâih", 2: 428.

⁴⁹ Bir kuyunun ismidir. Bk. Hamevî, "Nasîl", 5: 289.

4- Silah kuşanmış süvarilerimiz Defîne ve Hacîl⁵⁰ suyuna bizi ulaştırdılar.

Efveh yine bir lâmiyesinde, kavminin Dârâtu Cuhd, Sârâtü Cunbul, Kesîb, 'Azhel ve Efkel gibi yerlerde düşmanı bozguna uğrattıklarını belirterek kavmiyle gurur duyar ve onları över: (Tavîl)

1- فَرَدَّ عَلَيْهِمَ وَالْجِيَادُ كَأَنَّهَا قَطَأَ سَارِبٌ يَهُوي هُوِيَّ الْمُحَجَّلِ

2- بِدَارَاتٍ جُهْدٍ أَوْ بَصَارَاتٍ جُنُبِلٍ إِلَى حَيْثُ حَلَّتْ مِنْ كَثِيبٍ وَعَزْهَلِ

3- تَمَنَّى الْحِمَاسُ أَنْ تَزُورَ بِلَادَنَا وَتُدْرِكَ تَأْرَأَ مِنْ وَغَانَا بِأَفْكَلِ

1- Onlara saldırdı, atlar, yere doğru inen kuşun uçması gibi, onlara doğru yöneldi.

2- Dârâtu Cuhd⁵¹ veya Sârâtü Cunbul'dan⁵² bir kum tepesine ve 'Azhel'e⁵³ varıncaya kadar birçok yerde onlara saldırdık.

3- Efkel'de⁵⁴ onları yendiğimizden dolayı cesur savaşçılar yurdumuza varıp, intikam almak istediler.

Sonuç

Mezhic kabilesine mensup Salâ'e b. 'Amr el-Efveh, Arapların meşhur süvarilerinden biri olup, hayatı boyunca çok sayıda savaşa katılmıştır. Cahiliye döneminin bu ünlü savaşçısı aynı kavminin lideri olup şiirlerinde kavmiyle övünmüştür. Onun şairliği hakkında âlimlerden çok sayıda görüş nakledilmiştir. Şiirlerinde kullandığı kelime ile tasvirlerden dolayı Efveh'in şiirleri ve şairliği diğer yönlerinin önüne geçirilmiştir.

Efveh, fahr şiirlerini genel olarak özellikle Kuzey Arapları ile yaptıkları savaşlarda kavminin kazandığı başarılar ve savaş meydanlarında sergilediği performans üzerine bina etmiştir. Bu tür şiirlerinde Efveh, kabilesine mensup savaşçıların ata binme, kılıç kullanma yeteneği, cesaretlerine değinmiştir. Ayrıca yalnız savaş meydanında değil savaş dışında da yine kendisinin ve kavminin sahip olduğu hakka riayet etme, her durumda hakkı savunma,

⁵⁰ İki su kaynağı ismidir. Bk. Hamevî, "Hacîl", 2: 226.

⁵¹ Yer ismidir. Bk. Hamevî, "Dâretu Cuhd", 2: 426.

⁵² Yer ismidir. Bk. Hamevî, "Cunbul", 2: 168.

⁵³ Yer ismidir. Bk. Ebû 'Ubeyd, "Azhel", 3: 941.

⁵⁴ Yer ismidir. Bk. İbn Manzûr, "Fekele", 11: 530.

hamiyetperverlik, cömertlik ve fedakârlık gibi bazı ahlâkî nitelikleri, zikreder. Bu gibi özelliklerle övünme cahiliye devri fahr şiirlerinde genel olarak görülen bir durumdur.

Kaynakça

- Ahmed Rızâ. *Mu'cemu Metni'l-Luga*. 5 Cilt. Beyrut: Dâru Mektebeti'l-Hayât, 1958.
- 'Askerî, Ebû Hilâl. *Dîvânu'l-Ma'ânî*. 2 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Cîl, ts.
- 'Askerî, Ebû Hilâl. *es-Sinâ'ateyn*. Nşr. Muhammed Ebu'l-Fadl İbrâhîm - Ali Muhammed el-Becâvî. Beyrut: el-Mektebetu'l-'Unsuriyye 1419/1999.
- Ahfeş, 'Ali b. Süleyman. *el-İhtiyâreyn*. Nşr. Fahreddin Kabâve. Beyrut: y.y., 1420/1999.
- Ahmed Matlûb. *Mu'cemu Mustalahâti'n-Nahvi'l-'Arabiyyi'l-Kadîm*. Beyrut: Mektebetu Lubnân, 2001.
- Avcı, Câsim. "Mezhic". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 29: 543. Ankara: TDV Yayınları, 2004.
- Cebbûr 'Abdunnûr. *el-Mu'cemu'l-Edebî*. Beyrut: Dâru'l-'İlm li'l-Melâyîn, 1979.
- Cevherî, Ebû Nasr İsmâ'îl b. Hammâd. "Fahara". *Sihâh*. Nşr. Ahmed 'Abdulgafûr 'Attâr. 2: 779. 6 Cilt. Beyrut: Dâru'l-'İlm li'l-Melâyîn, 1407/1987.
- Demirayak, Kenan. *Arap Edebiyatı Tarihi-1*. Erzurum: Fenomen Yayıncılık, 2012.
- Durmuş, İsmail. "Fahr". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 12: 79. Ankara: TDV Yayınları, 1995.
- Durmuş, İsmail. "Hamase". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 15: 437. İstanbul: TDV Yayınları, 1997.
- Ebû 'Ubeyd 'Abdullah b. 'Abdul'azîz el-Endelûsî. *Mu'cemu Mestu'cime min Esmâi'l-Bilâd ve'l-Mevâdi'*. 4 Cilt. Beyrut: 'Alemu'l-Kutub, 1983.
- Efveh, Salâ'e b. 'Amr el-Evdî. *Dîvân*. Nşr. Muhammed Altuncî. Beyrut: Dâru Sâdır, 1998.
- Ezherî, Muhammed b. Ahmed. "Fahara". *Tehzîbu'l-Luga*. Nşr. Muhammed 'Avad. 7: 154. 8 Cilt. Beyrut: y.y., 2001.
- Fâhûrî, Hannâ. *el-Fahr ve'l-Hamâse*. Kahire: Dâru'l-Ma'ârif, 1992.

- Farès, Bichr. "Müfâhare". *İslam Ansiklopedisi*. 8: 790-791. İstanbul: y.y., 1940-1988.
- Fayda, Mustafa. "Adnân". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 1: 391-392. Ankara: TDV Yayınları, 1988.
- Hamevî, Yâkût b. 'Abdillâh. "Hacîb". *Mu'cemu'l-Buldân*. 2: 226. 7 Cilt. Beyrut: Dâru Sâdır, 1995.
- Hemedânî Hasen b. Ahmed. *Sıfatu Cezîreti'l-'Arab*. Nşr. Muhammed b. 'Ali el-Ekva' el-Hûlî. San'â': Mektebetu'l-İrşâd, 1990.
- İbn Dureyd, Ebû Bekr Muhammed b. el-Hasen. "Fahara". *Cemheretu'l-Luga*. Nşr. Remzî Munîr Ba'lbekkî. 1: 589. 3 Cilt. Beyrut: Dâru'l-İlm li'l-Melâyîn, 1987.
- İbn Fâris, Ebû'l-Huseyn Ahmed. "Fahara". *Mu'cemu Mekâyîsi'l-Luga*. Nşr. 'Abdusselâm Muhammed Hârûn. 4: 480. 4 Cilt. Kahire: y.y., 1366/1946.
- İbn Hazm, Ebû Muhammed Ali b. Ahmed. *Cemheretu Ensâbi'l-'Arab*. Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-'ilmiyye, 1403/1983.
- İbn Kuteybe, Ebû Muhammed Abdullâh b. Müslim ed-Dîneverî. *eş-Şi'r ve's-Şu'arâ'*. 2 Cilt. Kahire: Dâru'l-Hadîs, 1423/2003.
- İbn Manzûr, Muhammed b. Mukerrem el-İfrikî el-Mısrî. "Hacebe". *Lisânu'l-'Arab*. 1: 300. 15 Cilt. Beyrut: Dâru Sâdır, 1414/1993.
- İbn Reşîk el-Kayrevânî. *el-'Umde*. 2 Cilt. Nşr. Muhammed Muhyiddîn 'Abdulhamîd. Beyrut: y.y., 1401/1981.
- İbn Sellâm el-Cumahî. *Tabakâtu Fuhûli's-Şu'arâ'*. 2 Cilt. Nşr. Mahmûd Muhammed Şâkir. Cidde: y.y., ts.
- İbn Sîde, Ebu'l-Hasen 'Ali b. İsmâ'îl. *el-Muhkem ve'l-Muhîtu'l-A'zam*. 6 Cilt. Nşr. Hindâvî. Beyrut: Dâru'l-Kutubu'l-'ilmiyye, 1421/2000.
- İsfahânî, Ebû'l-Ferec Ali b. Hüseyin. *el-Ağânî*. 27 Cilt. Beyrut: Dâru İhyâ'i't-Turâsi'l-'Arabî, 1415/1995.
- Küçükaşçı, Mustafa Sabri. "Nizâr b. Mead (Benî Nizâr b. Mead)". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 33: 198-199. Ankara: TDV Yayınları, 2007.
- Küçükaşçı, Mustafa Sabri. "Mudar (Benî Mudar)". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 30: 358-359. Ankara: TDV Yayınları, 2005.
- Ömer Ferrûh. *Târîhu'l-Edebi'l-'Arabî*. 4 Cilt. Beyrut: Dâru'l-İlm li'l-Melâyîn, 1981.

Önkal, Ahmet. "Cürhüm (Benî Cürhüm)". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 8: 138. Ankara: TDV Yayınları, 1993.

Önkal, Ahmet. "Kays Aylân (Benî Kays Aylân)". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 25: 91-92. Ankara: TDV Yayınları, 2002.

Şeyho, Luvîs Rızkullah b. Yûsuf el-Yesû'î Luvîs. *Şu'arâ'u'n-Nasrâniyye*. 3 Cilt. Beyrut: y.y., 1890.

Zemaşerî, Ebu'l-Kâsım Mahmûd b. 'Amr. *el-Cibâlu ve'l-Emkinetu ve'l-Miyâhu*. Kahire: Dâru'l-Fadîle, 1999.

Ziriklî, Hayreddin. *el-A'lâm*. 8 Cilt. Beyrut: Dâru'l-İlm li'l-Melâyîn, 2002.